

KOSOVA, KIRIM ve DAĞLIK KARABAĞ'IN AYRILMALARININ ULUSLARARASI HUKUKUN TANIMA KURUMU AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Elvin ABDURAHMANLI¹

Özet

Bu makalede Kosova, Kırım ve Dağlık Karabağ'ın ayrılımlarının uluslararası hukukun tanımı kurumu açısından ele alınarak değerlendirmeye tabi tutulmuştur. İlk olarak makalede uluslararası hukuk açısından tanınmanın ve ayrılmanın tanımının ne olduğu ele alınarak bir başlık altında değerlendirilmiştir. İkinci başlık olan, Kosova'nın Tarihi isimli başlık altında Kosova Cumhuriyetini tarihi ele alınmıştır. Bu başlık altında Kosova'nın bağımlı olduğu Yugoslavya Federal Halk Cumhuriyeti ve 1963-1974 Anayasası değerlendirilmiştir. Bağımsızlık süreci isimli alt başlıkta Kosova Cumhuriyetinin Soğuk Savaş sonrası Sırbistan tarafından 1974 Anayasası yok sayılarak ilhak edilmesi ve 1998 yılında NATO'nun Yugoslavya'nı bombalaması belirtilmiştir. Aynı başlık altında Kosova'nın bağımsızlık kazama süreci incelenerek detaylı şekilde gösterilmiştir. Kırım'ın Tarihi adlı başlıkta Kırım yarımadasının tarihi arşivler taranarak detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Bu başlıkta Kırım Türklerinin SSCB tarafından göç edilmeye maruz kalmalarına ve 1960 yılına gelindiğinde ise bu yarımadanın Ukrayna'ya verilmesine yer verilerek belirtilmiştir. Azerbaycan Cumhuriyetinin Kuruluşu ve Dağlık Karabağ Sorunu adlı başlıkta Dağlık Karabağ bölgesinin tarihi arşivler taranarak detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Bu başlıkta Azerbaycan Cumhuriyeti tarihi ve Dağlık Karabağ sorunu çerçevesinde Azerbaycanlılarının bu bölgeden SSCB tarafından zorla çıkarılması göç edilmeye maruz kalmaları ve 1918-1990 yılları arasında bu bölgeye Ermenilerin yerleştirilmesi belirtilmiştir. İlaveten de "Dağlık Karabağ Sorunu" adlı alt başlıkta Dağlık Karabağ'a verilen sözde özerklik durumu detaylıca açıklanmıştır. Son başlıkta ise Kosova, Kırım ve Dağlık Karabağ'ın ayrılımlarının uluslararası hukukun tanımı kurumu açısından ele alınarak değerlendirilerek Analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bağımsızlık, NATO, BMGK, Uluslararası Hukuk, Bölgesel Güç

THE EVALUATION OF THE SEPARATIONS OF KOSOVO, KIRIM and DAĞLIK KARABAKH IN TERMS OF THE INTERNATIONAL LAW RECOGNITION INSTITUTION

Abstract

In this article, the separation of Kosovo, Crimea and Nagorno-Karabakh has been evaluated in terms of the institution of definition of international law. First of all, the definition of recognition and separation in terms of international law was discussed in the article under a title. The history of the Republic of Kosovo is discussed under the second heading, History of Kosovo. The Federal People's Republic of Yugoslavia and the Constitution of 1963-1974, to which Kosovo is dependent, have been evaluated under this heading. In the subtitle titled Independence Process, it was stated that the Republic of Kosovo was annexed by Serbia after the Cold War, ignoring the 1974 Constitution, and NATO bombed Yugoslavia in 1998. Under the same title, Kosovo's process of gaining independence has been examined and shown in detail. Under the title of History of Crimea, the historical archives of the Crimean peninsula are scanned and discussed in detail. In this title, the Crimean Turks were subjected to immigration by the USSR and in 1960 this peninsula was given to Ukraine. The history of the Nagorno-Karabakh region was scanned and discussed in detail under the title of Foundation of the Azerbaijan Republic and the Nagorno-Karabakh Problem. In this title, it is stated that Azerbaijanis were forced out of this region by the USSR within the framework of the history of the Azerbaijan Republic and the Nagorno-Karabakh conflict, and they were subjected to immigration and the settlement of Armenians in this region between 1918-1990. In addition, the so-called autonomy situation given to Nagorno-Karabakh was explained in detail under the subtitle "The Nagorno-Karabakh Problem". In the last title, the separation of Kosovo, Crimea and Nagorno-Karabakh has been evaluated and analyzed in terms of the institution of definition of international law.

Keywords: Independence, NATO, UNSC, International Law, Regional Power

¹ İstanbul Arel Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Doktora Öğrencisi: ORCID-0000-0002-0629-8317, Uluslararası İlişkiler ve İstihbarat Uzmanı, Azerbaycan Cumhuriyeti Diaspora Bakanlığı Karabakh is Azerbaycan Milli Platformunun Türkiye Cumhuriyeti Koordinatörü Elvin ABDURAHMANLI İstanbul, abdurahmanlielvin@gmail.com.

ОЦЕНКА РАЗДЕЛЕНИЯ КОСОВО, КРИМА и ДАГЛИКА КАРАБАХА В УСЛОВИЯХ ИНСТИТУТА МЕЖДУНАРОДНОГО ПРИЗНАНИЯ

Резюме

В данной статье разделение Косово, Крыма и Нагорного Карабаха оценивается с точки зрения института определения международного права. Прежде всего, определение признания и разделения с точки зрения международного права обсуждалось в статье под заголовком. История Республики Косово обсуждается под вторым заголовком - История Косово. Под этим заголовком были оценены Союзная Народная Республика Югославия и Конституция 1963-1974 годов, от которой зависит Косово. В подзаголовке «Процесс независимости» говорится, что Республика Косово была аннексирована Сербией после холодной войны, игнорируя Конституцию 1974 года, а НАТО бомбили Югославию в 1998 году. Под тем же названием был подробно рассмотрен и показан процесс обретения Косово независимости. Под заголовком «История Крыма» сканируются и подробно обсуждаются исторические архивы Крымского полуострова. В этом титуле крымские турки подверглись иммиграции со стороны СССР, а в 1960 году этот полуостров был передан Украине. История Нагорно-Карабахского региона была изучена и подробно обсуждена под заголовком «Создание Азербайджанской Республики и проблема Нагорного Карабаха». В этом заголовке говорится, что азербайджанцы были изгнаны из этого региона СССР в рамках истории Азербайджанской Республики и нагорно-карабахского конфликта, и они подверглись иммиграции и поселению армян в этом регионе между 1918-1990 гг. Кроме того, так называемая ситуация с автономией, предоставленная Нагорному Карабаху, была подробно объяснена в подзаголовке «Проблема Нагорного Карабаха». В последнем заголовке разделение Косово, Крыма и Нагорного Карабаха было оценено и проанализировано с точки зрения института определения международного права.

Ключевые слова: независимость, НАТО, СБ ООН, международное право, региональная власть.

1.Giriş

Uluslararası Hukukta Tanınma

Uluslararası hukukta baktığımız zaman tanınma hukuken mevcut bir devletin yönetiminin, diğer devletler tarafından tanınması şeklindedir diye biliriz. Uluslararası hukukta ilk “Sömürge Ülkelerine ve Halklarına Bağımsızlık ile ilgili yasa 14 Aralık 1960’da yılında 1541 (XV) sayılı kararla BM’deki onaylanmıştır. Anlaşmada self determinasyon kavramının sömürgeciliğe karşı önlem almada bir başlangıç niteliği oluşturduğunu söyleye biliriz. Bu kararın tanınma bağlamında gelişmesinde bir dönüm noktası olmuştur. 1970 yılının 24 Ekim tarihinde BM Antlaşması’na Uygun Olarak 2625 sayılı “Devletlerarasında İşbirliğine ve Dostane İlişkilerin kurulmasına dair Uluslararası Hukukun İlkeleri Bildirisi” yayımlanmıştır. Böylelikle BMGK kısa sürede aldığı kararları sonucunda self determinasyon kavramının sadece bir ilke olarak değil uluslararası hukukta önemli derecede bir hak olarak şekillendirmiştir. 2. Dünya savaşının ardında self-determinasyon kavramı neredeyse önemli bir slogan olmuş ve birçok azınlıklar arasında kullanılmaya başlamıştır. Kısa süre içerisinde bu kavram uluslararası hukuk normlarının bir parçası haline gelmiştir diye biliriz. Sözleşmeler çerçevesinde self determinasyon hakkı bağımsızlığın kazanılmasıyla sona eren bir defalık bir hak değil devamlılık arz eden bir hak haline gelmiştir

Self determinasyon denilen kavram bir halkın kendi kaderini kendi tayin etmesi olarak nitelendirilmiştir. Helsinki Nihai Senedinin 1975 yılının 1 Ağustos tarihinde aldığı kararın 7. kısmında halkların self-determinasyon hakkına büyük önem verilerek bahsedilmiştir (KIRAN, 2017). Fakat burada self determinasyon kavramından bahsedilmesine rağmen içerik olarak azınlıkların ayrılmasına yönelik hakkın içeriklerinde bahsedilmemiştir. Tanınmamıştır. 2000 yılının 6-8 Eylül tarihli BM tarafından kabul edilen Milenyum Deklarasyonu’nda içeriğinde azınlık, etnik, sömürge halinde olan ve farklı devlet tarafından işgale maruz kalan halkların hakları ile ilgili self determinasyon hakkının olduğu belirtilmiştir (Milenyum Zirvesi, 2000).

BM tarafından self-determinasyon hakkına ülkesel kriter ve etnik kriter olarak ayrılmış ve 3 başlık altında bu hakkı kullanma yöntemleri belirtilmiştir. Bunlar:

- Günümüzde halen bağımlı olan halklar; Vesayet altındaki ülkelerde, muhtar olmayan ülkelerde ve bağımsızlığa henüz ulaşamamış diğer ülkelerde yaşayan halklar dâhildir
- Yabancı bir devletin işgali sonucunda hâkimiyetinin kullanımına maruz kalan halklar dâhildir.
- Irkçı rejimler altında yaşamını sürdürme halklar dâhildir.

Tanınma denilen kavram gerçekte sadece objektif bir halde hukuksal açıdan bu durumun onaylanması şeklindedir. Tanınma kavramı genel itibariyle diğer devletlerle diplomatik ilişkiler kurma isteği, uluslararası antlaşmalara üye olma düşüncesiyle ekonomik ve siyasi açıdan bu düşünceleri içinde bulundurmaktadır. Bir devlet olarak tanınmak için uluslararası kuruluşlara üye olmak ve bu kuruluşlarda aktif bir halde iştirak edilmesi gerekmektedir. Devlet olarak tanınmak için uluslararası hukuk kuralları uygulanabilir. Bir devletin tanınması konusunda uluslararası hukuk normlarının en önemlisi yeni kurulan bir devletin uluslararası hukuk normları ihlal etmeden gerçekleştirilmesi öncelik taşımaktadır. Nitekim bahsedilen uluslararası

hukuk normu BM Antlaşması 2 maddesinin 4 fıkrasında ‘‘ kuvvet kullanma yasağının’’ ihlal edilmesi suretiyle kurulan devletler de tanınmamaktadır şeklinde açıkça belirtilmiştir.

1.1 Ayrılma kavramı

Ayrılma kavramı genel itibariyle BMGK antlaşmalar hukuku kararlarında resmi şekilde devletler tarafından kabul edilmiş bir hali bulunmamaktadır. Fakat kelime itibariyle ‘‘ayrılma İngilizcede secession’’ kavramım ayrılarak gitmek anlamına gelmektedir. Uluslararası ilişkiler analizcisi ve siyasetçi Glen Anderson’a göre ayrılma şu şekildedir:

Her hangi bir yeni devlet kurmak için mevcudiyetini sürdürdüğü devletin bir parçasından örneğin sömürge ve yahut sömürge olmayan toprağın ayrılması şeklindedir (Anderson, 2012). Ayrılma süreci iki aşamadan oluşmaktadır. Bu aşamalar aşağıdaki şekildedir:

- Devletin hukuk kararıyla ayrılma
- Tek Taraflı Ayrılma Hakkı

1.1.1 Devletin hukuk kararıyla ayrılma

Bu ayrılma türü genel itibariyle iki şekilden ibarettir. Bunlar:

- Anayasal olarak ayrılma
- Siyasi müzakere ile ayrılma

Anayasal olarak ayrılma şekli mevcut hükümetin hukukunu verdiği karar sonucu ayırma rıza sonucu gerçekleştirilir. Bu ayrılma şeklinde hiçbir yasa dışı güç ve tehdit kullanma söz konusu olmamaktadır. Genel itibariyle Mevcut devletin anayasal kanunları çerçevesinde müzakere sonucu ayrılma kararı elde edilmektedir. Siyasi müzakere ile ayrılma şekli ise ülkede anayasa değişikliği müzakere edilmek suretiyle mevcut devletin anayasasında federe ve yahut eyalet birimlerinin şeklinde ayrılmasına karar verilir.

1.1.2 Tek Taraflı Ayrılma Hakkı

Tek yanlı ayrılma hakkında mevcut hükümetin isteği olmadan ülke içinde karışıklık, güç, tehdit kullanma şekli ile ayrılma yolu benimsenmiştir. Genel itibariyle burada her hangi bir anayasal bir ayrılma hakkının olmadığını belirtmemiz gerekmektedir. Nitekim bu ayrılma türünde siyasi müzakere arka plana atılarak sadece güç kullanımı ile ayrılma şekline başvurulur. Burada ayrılma türünde siyasi müzakerenin başarısız olduğu görülmektedir (Anderson, 2012). Ayrılma talebinde bulunan devlet ile mevcut devlet bu ayrılma türünde çatışma halinde olduğu için bu sorunun çözülme sürecinde süper güç devletlerin isteği üzerine self determinasyon hakkının kullanıldığı söyleye biliriz (TAŞDEMİR, 2015).

2. Kosova'nın Tarihi

Kosova'nın tarihine ve ulusal kimliğine dikkat edersek Sırp tarihinin büyük bir parçası olduğunu görmekteyiz. Nitekim tarihte ilk Sırp Krallığının kurulduğu yer Kosova olmuştur. 1389 Osmanlı devleti ile Sırp Krallığı arasında olan savaşı Sırp'lar kaybetmiş ve böylece Kosova Osmanlı toprağı olmuştur. Bu topraklar ve Sırp'lar 1878 yılına kadar Osmanlının toprakları sayılmaktaydı. Fakat Kosova hala Osmanlının toprağı olarak 1912 yılına kadar kalmıştır. 1912 yılında Balkan Savaşları sonucu Kosova'yı Osmanlı kaybetmiştir. Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı 1918 yılında kuruldu ve 1929 yılında ismi Yugoslavya Krallığı olarak adlandırıldı. 2. Dünya savaşında Almanya tarafından işgal edilince bu krallık sona ermiş fakat Aralık 1945 yılında Almanya'nın savaşı kaybetmesi sonucunda YKP isimli Yugoslav Komünist Partisi ‘‘Yugoslavya Federal Halk Cumhuriyeti’’nin kuruluşunu ilan etti. 1963 yılına gelindiğinde YSFC-

Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti olarak adlandırılmaya başlandı ve ülkenin Anayasası SSCB Anayasasına uygun olarak hazırlanmış şekildeydi.

Ülkede iki Anayasa kabulü olmuş ve bunlardan ilki 1963 yılında diğeri ise 1974 yılında kabul görmüştür. Bu Anayasalar genelde Sosyalizmin üzerinde etkileri olmuştur. 1974 yılında kabul edilen bu anayasa 2 prensipten oluşmuştur. Bu prensipler:

1. İşçi halkın kendini yönetmesi
2. Kurulan Federal Cumhuriyet içerisinde yaşayan halkın birliği, beraberliği ve kardeşliği esasları ele alınmıştır.

İlk prensipte halkın ekonomide, siyasette, esas meselelerde karar alınmasında öncü olması esas şart olarak görülmüştür. Diğer prensip ise “Bratstvo i Jedinstvo” sloganı ile duyurulmuş ve bu sloganda şu kelime ifade edilmiştir. Kardeşlik ile birlik kelimesi ifade edilmektedir. Buradaki esas amaç Federal Cumhuriyet içerisinde tüm halkların bir birine kardeş olduğu ve ayrılmaz oldukları, birlik ve beraberlik içerisinde yaşamaları gerektiği belirtilmiştir. Bu sloganın arkasındaki gerçek ise halkların birlik ve beraberlik içinde olmasının istenmesi politik bir istek olmuştur. Bunun sebebi ise Federal Cumhuriyetin uzun ömürlü kalmasını sağlamak ana amaç olmuştur. 1974 yılının Anayasasında 6 devlet ve 2 özerk bölgenin birleşmesi sonucu bu Federal Cumhuriyetin kurulduğu ifade edilmiştir. Bu devletler ve özerk bölgeler aşağıdakilerdir:

1. Sırbistan,
2. Hırvatistan,
3. Slovenya,
4. Bosna-Hersek,
5. Makedonya,
6. Karadağ

Özerk Bölgeler:

1. Kosova (Metoya)
2. Voyvodina

Bu iki özerk bölge Sırbistan Sosyalist Cumhuriyeti Meclisin tarafından meclisinde temsil edilmekteydi. 1980 yılına gelindiğinde Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti birçok değişime girmiştir. Bu değişimlerden en önemlisi ise ekonomik alanlarda olmuştur. Nitekim Uluslararası Para Fonu-IMF ve Dünya Bankası birçok ekonomik yardım yapınca bu Federal Cumhuriyet Sosyalist yapıdan Kapitalist yapıya dönüşme yoluna girmiştir. İlaveten de Batılı iş adamları tarafında bu topraklarda yatırımlar yapılmıştır. Slobodan Milošević'in en büyük hayali ve projesi “Büyük Sırbistan” düşüncesi olmuştur. 1989 yılında Slobodan Milošević'in kararıyla Sırbistan Millet meclisinde Kosova'nın özerk bir eyalet olarak statüsünün kaldırılması ve ardından bu eyaletin Sırbistan'a bağlanması kararı alınmıştır. Fakat bu alınan karar 1974 yılında kabul edilen Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyetinin Anayasası aykırı bir hareket niteliğinde olmuştur. 1989 yılında Mhxail Garbaçov tarafından Perestroyka isimli yeniden yapılanma isimli projesi sonucu SSCB'i çökmüş ve Yugoslavya parçalanmıştır.

1990 yılına gelindiğinde ise Sırp emniyet güçleri ve ordusu Kosova’da askeri rejim uygulamaya başladı. Kosova’da ikamet eden ve nüfusun çoğu Arnavutları oluşturan bölgeler halka karşı zulüm edilmeye başlandı ve buradaki kadınlara karşı tecavüz olayları artmıştır. Sokaklarda sebepsiz yere insanlar kurşunlanmaya ve evlere baskın yapılarak genç bayanlar tecavüze maruz kalmışlardır. Sırp milliyetçiliği üst derece artmış ve Kosova’da ikamet eden Sırlara dokunulmuyordu. Bu olaylar üzerine Kosova’da ikamet eden Arnavutlar tarafından Kosova Kurtuluş Ordusu isimli UÇK birliği kurulmuştur.

AB üyesi devletler ve Amerika Birleşik Devletleri tarafından 1998 yılında Sırbistan’a ultimatol gönderilmiştir. Bu ultimatol dahilinde Kosova topraklarında yapılan saldırılara son koyulması ve askeri ordunun çıkarılması istenmiştir. Fakat Sırbistan tarafından bu ultimatol kabul edilmemiştir. 1999 yılında Sırbistan başkanı Slobodan Miloşeviç’in yönetimine karşı NATO barış gücü ordusu gönderilmiş ve 24 Mart 1999 tarihinde bombalanmıştır. Bu olay sonucunda Kosova BM ve NATO bünyesinde korunmaya alınmıştır. Sırbistan’ın Kosova’da gerçekleştirdiği bu katliamlar sonucu 10.000 üzerinde Kosovalı, 8000 üzerinde Arnavut hayatını kaybetmiştir. 1 milyon Kosovalı, 800 bin Arnavut Sırp saldırısı zamanında mülteci durumunda diğer ülkelere mülteci olarak sığınmışlardır.

2.1 Bağımsızlığa Giden Süreç

2004 yılında Sırbistan ile Kosova arasındaki gerginlik artmaya başlayınca BM tarafından bir Kosova’ya bir elçi atandı ve durumla ilgili rapor hazırlanma kararı alındı. 2004 yılının kısa süreli Mart ayında ayaklanmalar oldu ve bu ayaklanmalar sonucunda 8 Sırp ve 11 Arnavut hayatını kaybetmiştir. Kosova’ya atanan Norveç uyruklu Büyükelçi Kai Eide 2005 yılında raporu BM Genel Sekreteri Kofi Anna’na tamamlayarak sunmuştur. 2006 yılında Sırbistan’da Kosova’nın geleceği ile ilgili bir referandum yapıldı ve buranın Sırbistan’a bağlı kalması kararı alındı. Referandumun ardından BM tarafından iki tarafla müzakereler başladı (Dzihat Aliju, 2018).

2007 yılının 26 Ocak tarihinde Kosova’nın BM temsilcisi Martti Ahtisaari Kosova ve Sırbistan’ın geleceği ile ilgili planı açıkladı. Bu planda Kosova’nın: “Uluslararası toplumun gözetimi altında bağımsızlık” verilmesi gerektiği belirtildi. Fakat BMGK toplantısı zamanı Rusya bu kararı veto ettiğini belirtti. Diğer taraftan ise dönemi ABD başkanı olan G.W. Bush tarafından yapılan açıklamada Kosova’nın bağımsızlığının önemi vurgulanmaktaydı. 2007 yılının Temmuz ayında Kosova BM politikalarının başarısız olduğunu ve ikili standart uyguladığı belirtilerek Kosova Meclisi tarafından tek taraflı bağımsızlık kararı alındığı belirtildi. 2008 yılının 17 Şubat Türkiye saatiyle 16:39 da Kosova Meclisinin TV’lere verdiği açıklamayla bağımsız bir Kosova Cumhuriyeti’nin kurulduğunu ilan edilmiş ve Sırbistan’dan ayrıldığı ifade edilmiştir. Kosova Meclisi bu bağımsızlık kararını alma sebebi kimi BM 1244 sayılı kararına dayanarak ilan ettiği belirtilmiştir (TASAM İnternet Sayfası, 2018). Kosova’nın tam bağımsızlığı süreci Avrupa’nın 25 ülkesinin oluşturduğu Uluslararası Yönlendirme Grubu, Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri tarafından gözetlenmekteydi. 2012 yılının Eylül ayında bu denetim kararı kalkarak Kosova devleti resmen tam bağımsızlığını elde etmiştir.

2.2 Kosova’nın AB Süreci

Kosova bağımsızlığının ardından Avrupa Birliği birçok alanlarda ortaklık süreci başlatmıştır. Bununla da ülkede ekonomik istikrar kazanılmıştır. Kosova AB üyeleri olan devletler ile 2012 yılının Ocak ayında vizesiz seyahat görüşmeleri başlatmıştır. Ancak bu görüşmeler sonuçsuz kalmıştır. Bunun esas sebebi ise

o dönemlerde ülkede yolsuzluğun ve dâhili güvenliğin yetersiz olduğu belirtilmiştir. Kosova AB ile 2014 yılında İstikrar ve Ortaklık anlaşması yapılmış ve aynı yıl içerisinde yürürlüğe girmiştir. Fakat AB tarafından verilen açıklamalarda Kosova'nın bu sorunları hallederek kısa süre içerisinde AB üyesi olacağına inandıklarını belirtmişler.

2.2.1 Üyesi Olduğu Uluslararası Kuruluşlar:

IMF, Dünya Bankası, Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası (EBRD), Avrupa Konseyi Kalkınma Bankası, Venedik Komisyonu, Uluslararası Olimpiyat Komitesi (IOC). 2013 yılının 7 Haziran tarihinde Avrupa Yatırım Bankası Kosova Cumhuriyeti arasında bir yardım anlaşması yapılmıştır. İlâveten de bu dönemde Belgrad-Priştine Diyalog Süreci'nde Bölgesel İşbirliği Konseyi'nde (BİK) kapsamında Kosova, bölgesel bir silahsızlanma örgütü olan Bölgesel Silahların Kontrolü Doğrulama ve Uygulama Yardım Merkezi'nin (RACVIAC) toplantılarına da üye ülkelerle eşit şartlar altında katılmıştır (Türkiye Dışişleri Bakanlığı Resmî Sayfası, 2020). Kosova'da Müslüman nüfus %90'ın üzerinde olduğu halde ülkede yapılan politikalar sonucu Müslüman kimliği azaltılmaya çalışılmaktadır. Nitekim 1999 yılında NATO müdahalesi zamanı Vatikan'dan 5000 üzerinde Hıristiyan misyoner gelmiştir. Bu misyonerler ülkede Hıristiyanlık propagandası yapmakla görevlendirilmiştir. Avrupa devletlerinin desteğiyle Kosova'da 800'ün üzerinde Hıristiyanlık propagandası için dernekler kurulmuştur (İHH İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi Resmî Sayfası, 2020).

2.3 Günümüzde Kosova:

Ülkede genelde iki dil resmî dil olarak kullanılmaktadır. Bunlar: Arnavutça, Sırpçadır. Kosova Anayasası'nda Türkçenin kullanımı bu şekilde izin verilmiştir: Kosova'da Türk toplumunun sık ikamet ettiği bölgelerde kullanılmasına ve buraya ait belediyelerde resmî izin verilmiştir.

Başkent: Priştine

Yüzölçümü: 10.887 km²

Nüfus: 1.836.529 (2012 tahmini)

Para birimi: Euro

Resmî diller: Arnavutça ve Sırpça

Kuruluş: 17 Şubat 2008

Devlet Başkanı: Hashim Taçi

Başbakan: Behgjet Pacolli

Konuşulan Diller:

Para Birimi: Avro

GSMH: 7,3 milyar ABD Doları

Etnik Yapı:

Arnavut %92.93,

Boşnak %1.6,

Türk %1.08,

Sırp %1,45,

Roma %0.5,

Mısır %0.7,

Aşkali%0.9,
Goralı % 0.6,
Diğer %0.05 % 0.1,
Nüfusunun %90'ın üzerinde Müslüman'dır.

2.3.1 Ülke genelinde Seçim

Kosova'nı bağımsızlığı 116 ülke tarafından tanınmıştır. Fakat Sırbistan, tarafında hala tanınmamaktadır ve kendi toprakları olarak görmektedir. Kosova'nı tanıda 113 devlet BM üye devlettir. Kosova Cumhuriyetin BM üye olması için 193 üyeden 3/2 onayı gerekiyor. Kosova'nın bağımsızlığının sembol isimlerinden olan ve "Balkanların Gandisi" isimleriyle de anılan Rugova olmuştur. Kosova'nın kurucularında Fatmir Sejdiu ilk Cumhurbaşkanı olmuş ve günümüzde Kosova'nın Cumhurbaşkanı Haşim Taçi'dir. Belirtmek gerekiyor ki, Kosova tarihinde bu şahısların önemli rolü vardır. Nitekim bu isimler Kosova Kurtuluş Ordusunda da görev almışlardır. Kosova'da gerçekleşen ilk belediye seçimlerinde yerel seçimde en çok oyu alarak belediye başkanı Haşim Taçi liderliğindeki Kosova Demokrat Partisi (PDK) kazanmıştır. ve ana muhalefet Kosova Demokrat Birliği Partisi'nden (LDK) çıktı. Ülkenin kuzeyindeki (Al Jazeera Resmi Sayfası, 2013).

2.3.2 Kosova Millet Meclisi:

120 sandalyeli Kosova Meclisi'nde, sandalyelerin 20'si çoğunluk olmayan (azınlık) topluluklara tahsis edilmiştir. Diğer 100 sandalye oy oranına göre dağıtılmaktadır.

2.3.3 Kosova Cumhurbaşkanı Hashim Taçi

2016 yılının 26 Şubat'ta Kosova'da yapılan seçimlerde Hashim Taçi Cumhurbaşkanı seçilmiştir. Hashim Taçi Kosova Kurtuluş Ordusunda da görev almıştır. ABD Kongre ve Senatörleri ile Avrupa Parlamentosu temsilcileri tarafından 2014 yılında Nobel Barış Ödülü'ne aday gösterilmiştir. İlaveten de belirtmek gerekiyor ki, bağımsız Kosova Cumhuriyetinin ilk Başbakanı olmuştur. Lisans Eğitimini Tarih Bölümü üzerine Priştine Üniversitesi 'nde almış ve Yüksek Lisansı eğitimini İsviçre'nin Avrupa Zürih Üniversitesi'nde Tarih ve Siyasal Bilimler alanında 1996-1998 yıllarında almıştır (Kosova Cumhurbaşkanı Resmi Sayfası, 2020). 08.10.2020 tarihinde Kosova Cumhurbaşkanı Hashim Taçi, AB devletlerinin Kosova'ya karşı haksızlık yaptığını ve vizeleri kaldırmaları gerektiğini ve AB aday ülke statüsünün verilmesini önemli olduğunu ifade etti (Kosova Haber Ajansı, 2020).

2.3.4 Kosova Bayrağı

Kosova Cumhuriyeti bayrağı mavi renk üzerine 6 adet beyaz yıldız ve bu yıldızların alt kısmında sarı renkte Kosova Cumhuriyetinin sınırlarını belirten haritadan oluşmaktadır.

Bayrak üzerinde belirtilen bu 6 yıldız Kosova sınırları içerisinde ikamet eden 6 etnik grubu temsil etmektedir. Bunlar:

- Arnavutlar,
- Sırlar,

- Türkler,
- Boşnaklar,
- Gorali'lar,
- Romanlar

Şekil 1: Kosova Cumhuriyeti Resmi Bayrağı

Ülke dahilinde etnik olarak say olarak çoğunluk oluşturan Kosovalı Arnavutlar Arnavutluk Cumhuriyeti'nin bayrağını kullanmaktadırlar. Bu bayrak kırmızı renk üzerinde siyah renkle çizilmiş çift başlı kartaldan oluşmaktadır (Dzihat Aliju, 2018).

Şekil 2: Kosova Cumhuriyetinde Arnavutlar tarafından kullanılan Kosova bayrağı

3.Kırım'ın Tarihi

Kırım'ın tarihi çok uzun dönem eski yıllara dayanmaktadır. Bu topraklar çok sık sık Osmanlı ve Rusya arasında el değiştirmiş bir yarımadadır. 1774 yılına gelindiğinde Kırım'da yaşayan Türklerle Osmanlı arasında ilişki kesilme düzeyine gelmişti neredeyse (Kian Badrnejad, 2014). 1783 yılına gelindiğinde Rus Çarlığı tarafından Kırım işgal edilerek kendi topraklarına katmıştır. Bu dönemde Rusya Ruslaştırma Hıristiyanlaştırma politikalarını gerçekleştirmek amacıyla burada ikamet eden Kırım Türklerinin göçe ve dinlerinin değiştirmeye zorlamıştır. Yapılan bu göç politikaları sonucunda Kırım Türkleri Bulgaristan, Romanya, Dağıstan, Hazar kıyılarına Kazakistan'a göç etmişlerdir. Kırım Türklerinin göçü sonrası

Moldova'daki Gagavuz Türklerinde sayı artmıştır. 1853-1856 tarihlerinde gerçekleşen Kırım Savaşı'nda 80.000 üzerinde Kırım Türkleri hayatlarını kaybetmiştir 1905 yılında Rusya Çarlığı ve Japon savaşı esnasında Kırım Türklerinin savaşmışlardır. Nitekim 2. Dünya Savaşı sırasında gerek Alman gerekse de Rusya ordusu tarafında savaşan kırım Türkleri olmuştur.

1944 yılının 18 Mayıs tarihinde Rusya başkanı Stalin'in emriyle Kırım toprakları üzerinde yaşayan tüm Türkler sürgüne maruz kalmıştır ve burada Pantürkizm politikaları gerçekleştirilmiştir. Bu sürgün sırasında Kırım topraklarından 500 binden fazla Türk aşağıdaki ülkelere sürgün edilerek bu arazilerde ikamet ettirmeye zorlanmıştır.

- Özbekistan,
- Kazakistan,
- Tacikistan,
- Urallar
- Hazar Kıyıları

Dünya savaşı esnasında İtalya, İsviçre, Avustralya, Almanya, Fransa, İsveç, Hollanda, ABD, Kanada ve Güney Amerika'ya Kırım Türkleri göç etmişlerdir. 1960'lı yıllarda BM kamplarında hayat tarzını sürdüren sayısız Kırım Türkleri olmuştur. Günümüzde de Kırım Türkleri Avustralya'da kolonileri şeklinde ikamet etmektedirler.

SSCB başkanlarından olan Nikita Kruşçev 1954 yılında Kırım yarımadasıyla bağlı bir karar almıştır. SSCB başkanı tarafından alınan bu kararda Kırımın Ukrayna topraklarına bağlanmasına kara verilmiştir. Diğer taraftan bunu söyleye biliriz ki, SSCB lideri Nikita Kruşçev köken olarak Ukraynalı olduğu için bu kararı aldığı akademisyenler tarafında belirtilmektedir.

1966 yılına gelindiğinde SSCB hükümeti tarafından kabul edilen bir kararlar sürgün edilen Türkler kendi vatanlarına geri döne bilme imkanı olmuştur. Araştırmacı ve tarihçi İlber ORTAYLI'NIN 2013 yılında Kırım Türkleriyle ilgili yazdığı bir yazıda şu kelimeleri belirtmiştir (İlber ORTAYLI , 2013) :

1966 yılında SSCB tarafında kabul edilen yasaya göre kendi yurtlarına geri dönme imkânı bulan ve SSCB ordusu tarafından müsaade edilenler Kırimlı Türklerin çoğu şarapçılık ve bağıcılıktan anlayan Müslüman sakinlerdi.

Kırım Türkleri Müslüman bir kimliğe sahip olmuşlardır ve 1989 yılında SSCB'nin başkanı Mihail Sergeyeviç Gorbaçov'un "Perestroika" yeniden reform hareketleri sonrası SSCB dağılmış ve Kırım Türklerinin bir kısmı kendi topraklarına geri dönmüştür. Kırım Türkleri bu topraklarda Cemiloğlu Mustafa liderliğinde bu topraklarda yaşamaya devam etmişler ve eğitim alanında Kırimda okullar çok kötü durumdadır. Kırimda yaşayan Türkler burada kendi gelenek ve göreneklerine sahip çıkmaya devam etmektedirler. Burada yaşaya Kırım Türkleri için camilerde yapılmıştır halk tarafından (Ünsal Aktaş , 2014).

3.1 Kırımın Ayrılma Süreci ve Rusya Federasyonuna Bağlanması

1989 yılında SSCB'nin dağılmasının ardından 1991 yılının 2 Aralığında Ukrayna ve AB ülkelerinin dışişleri bakanları AB-Ukrayna Deklarasyonu'nu imzalanmıştır. Bu deklarasyona esasen AB ve Ukrayna arasında Rusya üretimi olan ürünleri satın almayacak ve bunun yerine AB devletlerinin ürettiği malları satın alınacaktır. İlâveten de AB Ukrayna'ya ekonomik yardım ayıracaktı. Yapılacak bu mali yardım kapsamında 1994 yılında AB ve Ukrayna arasında yeni bir kültürel ve ekonomik anlaşma imzalanarak Ukrayna'yı Avrupa'ya entegre etmeye çalışılmıştır. 2007 yılında dönemin AB Komisyon Başkanı Barroso AB'nin Ukrayna'nın B üyeliği süreci ile ilgili şu kelimeleri ifade etmiştir (Bernd Riegert, 2007):

AB yakın zamanda Ukrayna ile birlikte enerji devi Rusya'ya karşı bir birlik oluşturmayı hedeflediğini de vurguladı: "Kısa bir süre önce AB ile Ukrayna arasında yeni bir ortaklık anlaşması yapılması için müzakerelere başladık. Bu görüşmeler, Ukrayna'da istikrar ve demokrasinin sağlanması için bir başka önemli nedendir.

İlâveten de AB komisyonu başkanı 2010 yılına kadar Ukrayna'ya 500 milyon Avro'ya yakın ekonomik yardım paketi verileceğini belirtilmişti. 2011 yılında Avrupa Birliğine üye olmaya aday ülkeler içerisinde Ukrayna istekli görülmekteydi. 2013 yılında Rusya Federasyonunun "СНГ- Содружество Независимых Государств" oluşumu olan Bağımsız Devletler Topluluğu Ukrayna üzerindeki etkisini artırarak Ukrayna siyasi rejimini protestolarla karıştırmaya başladı (Ali Cura, 2016). 2013 yılının Kasım ayında Ukrayna'da patlak veren kriz sonrası Ukrayna Cumhurbaşkanı Viktor Yanukoviç Almanya, Fransa ve Polonya gibi AB devletlerinin dışişleri bakan arabuluculuğunda gerçekleştirilen AB görüşmelerini tek taraflı feshettiğini duyurdu. Bunun üzerine AB üye olma isteği olan Ukraynalı vatandaşlar AB ile ilişkilere devam edilmesi için protestolara başladı. Protestocu Ukraynalı vatandaşlar Kiev'in merkezindeki Avrupa Meydanı'nda günlerce seslerini Ukrayna hükümetine duyurmaya çalıştılar (Sözcü İnternet Sayfası, 2014).

Şekil 3: Ukrayna 2013 Kasım Protestoları

Kaynak: (Ali Cura, 2016)

Bu protestolar ülkeye ekonomik alanda büyük sorunlar yaşattı. Bu olaylar sonucunda Ukrayna Cumhurbaşkanı Viktor Yanukoviç 2014 yılında Rusya'ya özel uçakla kaçtı (DW internet Sayfası, 2019). Bunun üzerine ülkenin güneyindeki Kırım yarımadasında Rusya yanlısı gruplar Ukrayna hükümeti binasını ele geçirerek yönetiminden ayrılma isteklerini belirttiler. İlâveten de yarımada'daki Rus askeri üsler şehrin önemli kısımlarında giriş çıkışları kontrol altına almaya başladı. Ve kısa zaman içerisinde Rus ordusu yarımada'nın neredeyse tamamında konuşlandı. 2014 yılının Ocak ayında Rusya Federasyonu Kırım Milletvekili gönderdi. Bu olay Ukrayna'dan ayrılmasını hızlandıran bir diğer en önemli etken oldu. 25 Şubat 2014 tarihinde Rus Milletvekilin Kırımdaki Meclis binasındaki konuşması sırasında Rus yanlılar Kırımın Ukrayna'dan ayrılması için referandum isteğinde bulundular. Kırımın Ukrayna'ya bağlı kalmasını isteyen Ukrayna yanlısı Kırım Tatarlarını Kırım Tatar Milli Meclisi (KTMM) binası karşısında 26 Şubat 2014 tarihinde miting yapma kararı aldı. Aynı gün Rus yanlısı haklata miting kararıyla parlamento binası önünde toplanınca iki taraf arasında çatışmalar oldu ve Kırımda Rus taraftarları ve Ukrayna'ya bağlı kalmak isteyen halk arasında ikiye bölünme başladı (Anadolu Ajans, 2020).

Bu referandum sonucunda Kırımda yaşayan Türkler, Tatarlar, Ukrayna vatandaşları baskılara maruz kalmış ve Kırımdan göç etmek mecburiyetinde kalmışlardır. Rusya Cumhurbaşkanı Vladimir Putin Kırımın ilhakı kararını Kremlin'de düzenlenen özel bir törenle basın önünde imzaladı ve 2014 yılının mart ayının 21 günü ise Kırım yarımadası ve Sivastopol bölgesi federal bölge şeklinde belirtilerek resmen Rusya Federasyonuna bağlandı. 2014 yılının 26 Şubat mitinginde Kırım Tatarı 15 şahıs bilinmedik bir şekilde ortadan kaybolmuş, 11 şahıs ise hayatını kaybetmiştir. Bu olaylar sonucunda Kırımdaki Tatar halkının lideri olan Kırımoglu Mustafa Abdülcemil, KTMM yöneticileri ve yardımcıları Kırım yarımadasına girişlerini yasaklandı. KTMM üyelerinin veya taraftarlarının her hangi yapacağı protesto yasak olacağı belirtildi ve bu yarımada'da yaşayan Kırım Tatarlarının evlerine Rus polisler tarafından baskınlar yapılmıştır. Nitekim buradaki okullar, camiler ve sosyal alanlar uzun süre kapalı tutuldu. Kırımını ayrılarak Rusya'ya bağlanmasını isteyen taraftarlar ve Rus yanlısı polisler 2014 yılının Mart ayının 6'sı referandum kararı aldı. Referandumda tek soru Kırım'ın ayrılma konusu olarak sorulmuştu:

"Kırım Yarımadası, Ukrayna'ya bağlı olarak devam etsin mi yoksa Rusya Federasyonuna bağlansın mı?"

Yapılacak bu referanduma dünya devletleri tepki gösterdi. Nitekim BMGK acil toplandı ve referandum kararı bu toplantıda tartışıldı fakat Rusya'nın veto hakkı nedeniyle Ukrayna lehine olumlu bir karar çıkmadı. 2014 yılının Mart ayının 16'sı referandum Rus taraftarı polislerin kontrolü ve baskıları altın da yapıldı. Referandum sonucu olarak da Kırım yarımadasının Ukrayna'dan ayrılmasına %97 oyla kabul edilmiştir. Bu sonuçla Kırım'daki mevcut parlamento, Ukrayna'dan bağımsızlık ilan ederek ve Rusya Federasyonu'na katılmak için başvuru isteği gönderildi (BBC News İnternet Sayfası, 2014). Human Rights Watch örgütünün 2014 yılı raporunda Rusya Federasyonu Kırım yarımadasında Ukrayna ile ilgili her hangi

bir görüş belirten şahısların takibe alındığı ve sorguya alındıkları, hatta aileleri ile birlikte şantaj ve tehdide maruz kaldıkları belirtilmişti (Anadolu Ajans İnternet Sayfası, 2019). Hukuk felsefesi profesörü olan Almanya'lı Reinhard Merkel Kırımın ayrılmasını şu şekilde ifade etmiştir: Kırım yarımadasının Ukrayna'dan ayrılması için Kırımda referandum yapılmış ve evet kararı çıkmıştır. Buradan da görüldüğü gibi uluslararası hukukun ihlali olmamış ve referandum yapılarak karar alınmıştır, fakat burada tek ihlal ise referandum kararı alınarak Ukrayna Anayasası ihlal edilmiştir ve buda yasaktır. Ancak belirtmek gerekiyor ki bu ihlal uluslararası hukuku değil Ukrayna'nın iç hukukunu ilgilendiren bir olaydır. 2015 yılının 1 Şubat tarihinde ABD Başkanı Barack Obama CNN TV kanalı ile yaptığı röportajda bu kelimeleri ifade etmiştir: Rusya'nın Kırım yarımadasını kendi topraklarına katması aslında Rusya Başkanı Vladimir Putin'in önceden planladığı bir strateji olmamıştır çünkü Ukrayna'da iktidarın devredilmesini istediğimiz pazarlığımızın ardından, Ukrayna'da çıkan son gelişmeler ve Ukrayna Cumhurbaşkanı'nın ülkeden kaçışı Rusya'nı bu stratejiye itmiştir (Wolfgang Bittner, 2020). Viktor Yanukoviç 2014 yılında Rusya'ya kaçması ve vatana ihanetten 2017 yılının 4 Mayıs tarihinde Ukrayna hükümeti tarafından yargılanmaya başlandı (Ali Cura, 2019). Viktor Yanukoviç'in yerine Ukrayna'da hükümeti devir alan Petro Porosenko AB ve Batı ili ilişkilerinden dolayı Batı yanlısı olarak görülmektedir (DW internet Sayfası, 2019).

4.Azerbaycan Cumhuriyetinin Kuruluşu ve Dağlık Karabağ Sorunu

1918 yılının 28 Mayıs tarihinde Azerbaycan Milli Şurasının üyeleri ve başkanı Mehmet Emin Resulzade tarafından Gürcistan'ın Tiflis şehrinde Azerbaycan Halk Cumhuriyetinin kuruluşunu ilan edilmiş ve Gence şehri başkent olarak belirtilmiştir. Azerbaycan Milli Şurasının kararıyla 1918 yılının 16 Haziran tarihinde hükümet konağı Tiflis'ten Gence' ye taşınmış ve Gence Azerbaycan Halk Cumhuriyetinin ilk başkenti olmuştur. O yıllarda başkent Bakü şehri Ermeni terör çeteleri ve Bolşevik ordusunun işgali altında olmuştur. 15 Eylül 1918 tarihinde Nuri Paşa ve ordusu başkent Bakü şehrini Ermeni terör çeteleri ve Bolşevik ordusundan kurtarmıştır. Azerbaycan Halk Cumhuriyetindeki milli şuranın belirlediği mevcut hükümetin 27 Haziran 1918 tarihinde çıkarılan resmi kararlarla ülkenin resmi dili Azerbaycan dili olarak belirlenmiştir. Mevcut hükümetin 1 Ağustos 1918 tarihinde aldığı kararla Azerbaycan Savunma Bakanlığı kurulduğu ilan edilmiştir. Azerbaycan Demokratik Halk Cumhuriyeti kurucusu Mehmet Emin Resulzade Azerbaycan kuruluşunu ilan ederken medeniyetle ilgili aşağıdaki kelimeleri ifade etmiştir. *Bütün medeniyetler genelde 3 büyük oluşumun karşılıklı etkisinden ve birleşmesinde meydana gelmiştir bunlar* (AGAYEV, 2020):

- Coğrafi amil-vatan
- Etnografik amil-millet
- Manevi amil-kültür

Ayrıca belirtmemiz gerekiyor ki, Resulzade: 'Türkleşmek, İslamlaşmak ve Muasırlaşmak' gibi tezlerin birleşimini ifade eden medeniyet kavramının sözcüsü ve yaratıcısıdır. 20 Ocak 1920 tarihinde Birleşmiş Milletler Cemiyeti, Azerbaycan Demokratik Halk Cumhuriyetinin bağımsızlığını tanımıştır. Azerbaycan Milli Şura hükümetinin en önemli kararlarından biri 9 Kasım 1918 tarihinde Mavi, Kırmızı, Yeşil renklerden oluşan üç renk üzerinde ay ve sekiz köşeli yıldız olan bayrak devlet bayrağı olarak kabul edilmiştir. Aynı

gün içerisinde başkent Bakü’de, üç renkli Azerbaycan Halk Cumhuriyeti Bakanlık binası üzerinde dalgalandırılmıştır. Azerbaycan Cumhuriyeti Ali Soveti Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti Yüksek Meclisinin 1991 yılının 5 Şubat tarihinde aldığı resmi kararla üç renkli Azerbaycan bayrağı 71 yıl sonra Azerbaycan Cumhuriyetinin devlet bayrağı olarak kabul edilmiştir. 2009 yılında Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisinin 595 numaralı kararı sonucu 9 Kasım tarihi Azerbaycan Cumhuriyetinin devlet bayrak günü olarak kabul edilmiş ve her yıl 9 Kasım bayrak günü olarak ülke genelinde kutlanmaktadır. Bayrak üzerindeki bu üç renk:

- Mavi: Türkçülüğü temsil etmektedir,
- Kırmızı: Demokrasiyi, çağdaşlaşmayı temsil etmektedir,
- Yeşil: İslam’ı temsil etmektedir.

Şekil 3: Azerbaycan Cumhuriyeti Bayrağı

Kaynak: (Azerbaycan Cumhuriyeti Hakkında, <https://azerbaijan.az/information/106>, 2020)

Şekil 4: Azerbaycan Cumhuriyeti Resmi Arması

Kaynak: (Azerbaycan Cumhuriyeti Hakkında, <https://azerbaijan.az/information/106>, 2020)

Şekil 5: Azerbaycan Halk Cumhuriyeti Bayrağı İlanı- 9 Kasım 1918 Yılı Kararı

12 Ocak 1920 tarihine gelindiğın zaman Azerbaycan Demokratik Halk Cumhuriyeti SSCB haricinde 23 devlet tarafından resmi olarak tanınmıştır. Azerbaycan Demokratik Halk Cumhuriyeti 23 ay ayakta kalmaya başarmış ve bu süre içerisinde ülke şarkın ilk demokratik devleti ola bilmiş, ayrıca ilk defa kadına oy kullanma ve seçilme hakkı veren demokratik devlet olmuştur. Azerbaycan Demokratik Halk Cumhuriyeti 23 aylık bağımsızlığı döneminde gerek ekonomik açıdan gerekse eğitimde açısından, gerekse de diplomatik ilişkiler açısından ileri derecede reformlar yapılmış ve ülkede sanayinin temeli konulmuştur. 26 Nisan 1920 yılında SSCB'nin Kızıl ordusu Azerbaycan Demokratik Halk Cumhuriyeti sınırlarına dâhil olmuş, 28 Nisan 1920 tarihinde Kızıl ordu tarafından tekrar işgale uğrayarak bağımsızlığını kaybetmiştir. 1989 yılında SSCB başkanı Mihail Gorbaçov tarafından yeniden reform olarak bilinen “perestrojka” uygulamaları sonucu 1990 yılında SSCB çökmüştür. 1990 yılının 20 Ocak tarihinde SSCB'nin kızıl ordusu başkent Bakü'de 20 Ocak katliamını yapmıştır. Bu olayların üzerine Azerbaycan halkı meydanlara çıkmış

bağımsızlık için Azatlık meydanında aylarca bağımsızlık için nöbet tutulmuştur. Azerbaycan Cumhuriyeti 1991 yılının 18 Ekim tarihinde resmi bağımsızlığını kazanmıştır. Azerbaycan Cumhuriyetine bağlı Dağlık Karabağ bölgesi ve 7 şehir 1991-1993 yılları arasında Ermenistan ordusu tarafından işgal edilmiştir. Ermenistan'la Azerbaycan arasında birinci Dağlık Karabağ savaşında 11557 Azerbaycan askeri şehit olmuştur (Elvin ABDURAHMANLI, 2020). 26 Şubat 1992'de Ermenistan ordusu tarafından gece saatlerinde Azerbaycan'ın Hocalı şehrine saldırı gerçekleştirerek bu şehirde yaşayan sivil halka yönelik soykırım yapılmıştır. 30 Nisan 1993 tarihinde BMGK tarafından 822,853,874, 884 sayılı 4 kararname kabul edilmiş ve Ermenistan tarafından Azerbaycan arazilerinin %20-i işgal olduğu resmi şekilde onaylanmıştır. 18 Ekim 1991'de bağımsızlığını kazanan Azerbaycan Cumhuriyeti tarafından onaylanan coğrafi arazisi 86,6 bin km2-dir teşkil etmektedir (Azerbaycan Cumhuriyeti Resmi Sayfası, 2020). Azerbaycan'ın bağımsızlığını tanıyan ilk devlet Türkiye Cumhuriyeti olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti Kasım 9 1991 tarihinde, sırasıyla 11 Aralık 1991 yılında Romanya, 13 Aralık 1991 yılında Pakistan, 23 Aralık 1991 yılında İsviçre, 25 Aralık 1991 yılında İran, 23 Ocak 1992 yılında ABD, 10 Nisan 1992 ise Rusya tanımıştır. Birleşmiş Milletler 1992 yılının 2 Mart tarihinde Azerbaycan Cumhuriyeti resmi olarak tanımıştır (Birleşmiş Milletler Resmi Sitesi, 2020).

4.1 Dağlık Karabağ Sorunu

Dağlık Karabağ arazisi Azerbaycan Cumhuriyeti sınırları dahilinde olan dağlık bir bölgedir. Karabağ bölgesi Dağlık Karabağ Ve Karabağ olmak üzere iki bölge şeklinde 12 şehirden oluşmaktadır.

Dağlık Karabağ'a ait şehirler ve kasabalar:

- Şuşa
- Hankendi
- Hocevent
- Hocalı
- Ağdere

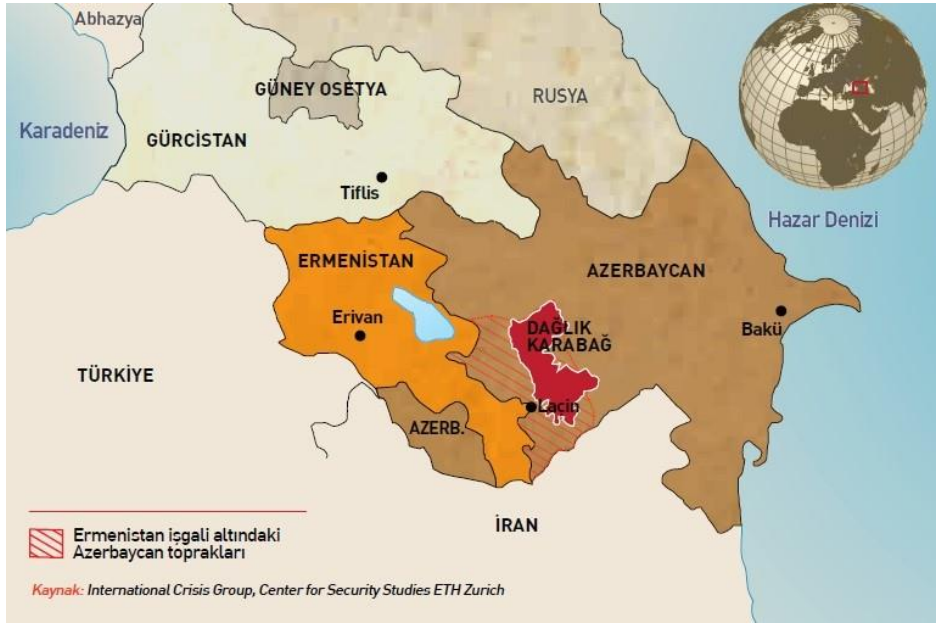
Kasabalar:

- Hadrut
- Esgeran

Karabağ'a ait şehirler:

- Laçın
- Kelbecer
- Ağdam
- Cebrayıl
- Füzuli
- Gubadlı
- Zengilan

Azerbaycan Cumhuriyeti ile Ermenistan arasındaki Dağlık Karabağ sorunu ilk olarak 1988 yılında Sumgayıt olaylarıyla başladı. Nitekim 1988 senesinde SSCB tarafından Dağlık Karabağ arazisine Ermeniler göç politikası çerçevesinde yerleştirilmiştir. 1988 yılında Azerbaycan'ın sanayi şehri olan Sumgayıt şehrinde bir Ermeni uyruklu şahıs tarafından daha önce hazırlanmış bir liste ile bu şehirde yaşayan Ermeni ailelerine karşı suikast düzenledi. Bu şahıs Azerbaycan Polisi tarafından yakalandı ve ilk sorgusunda bu listenin ona Ermenistan siyasetçileri tarafından verildiğini ifade etti. Fakat bu zaman çerçevesinde Ermeni ailelerinin ölüm haberi Dağlık Karabağ'da yaşayan Ermenilere ve Ermenistan'da yaşayan Ermenilere ulaşmış ve Azerbaycan halkına karşı protestolar başlamıştır. 1988 senesinde Dağlık Karabağ'da yaşayan Ermeniler yerli halk Azerbaycanlılara karşı suikastlar düzenlemeye başlamıştır. 1990 senesinde Dağlık Karabağ sorununu çözmek için helikopter ile ŞUŞA şehrine giden Azerbaycanlı siyasetçi ve resmi devlet görevlileri Ermenistan askerleri tarafından düşürülmüştür. 1991 senesinde Azerbaycan Cumhuriyetinin 18 Ekim tarihinde bağımsızlığını kazanmasının ardından Ermenistan ordusu Azerbaycan'a arazileri olan Dağlık Karabağ ve etrafındaki 7 şehre askerî harekât düzenlenmiştir. Ermenistan'ın temel amacı büyük Ermenistan devletinin kurmak olmuştur.

Şekil 6: Azerbaycan Haritası-Dağlık Karabağ

26 Şubat 1992 yılına gelindiğinde Ermeni ordusu gece saatlerinde Hocalı şehrine saldırı düzenlemiş ve Azerbaycanlı sivillere karşı soykırım gerçekleştirmiştir. Soykırım sonucunda Hocalı şehrinde 106 kadın, 424 erkek, 83 çocuk olmak üzere 613 sivil katletmiş, 487 kişi yaralamış ve 150 kişiyi esir almıştır. Ermenistan ordusu tarafından esir alınan 150 Azerbaycanlı sivil hakkında 28 yıldır hiçbir bilgi yoktur. Muhtemelen bu sivil Azerbaycanlılar Ermenistan ordusu tarafından öldürülerek asit ile cesetleri yok edilmiştir (Birleşmiş Milletler Resmi Sayfası, 2020).

Ermenistan ordusu 1990-1993 yılları arasında Dağlık Karabağ ve etrafında 7 şehri işgal etmiştir. İşgal olunan şehirler:

- ŞUŞA,
- Kelbecer,
- Hocalı,
- Ağdam,
- Gubadlı,
- Zengilan,
- Ağdere,
- Hankendi,
- Hocavent,
- Cebrayıl,
- Fizuli,
- Lâçin.

1993 yılının 30 Nisan tarihinde Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi 822, 853, 874,884 sayılı dört kararname kabul ederek Dağlık Karabağ'ı ve işgal olunan 7 şehrin resmi şekilde Azerbaycan toprağı olduğunu belirtti. Bu kararnamelerde Ermenistan'ın kısa sürede bu işgali durdurarak bu arazileri Azerbaycan'a geri verilmesi gerektiğı belirtildi (ABDURAHMANLI, 2020). 1991-1993 yılları arasında süren 2 yıllık Dağlık Karabağ savaşında 11557 Azerbaycan askeri şehit oldu Dağlık Karabağ bölgesin dahilinde şehirler olmak üzere toplamda 12 şehir Ermenistan ordusu tarafından işgal olundu. Ermenistan'ın Azerbaycan topraklarının %20'sini işgali sonucunda 1993 yılında iki ülke arasında diplomatik ilişkiler kesilmiştir. 1994 yılında ateşkes kararı alınmış fakat Ermenistan işgal ettiği Dağlık Karabağ ve 7 şehri geri vermemiştir. Ermenistan yönetimi 30 yıla kadar süren bir zamandır BMGK kararnamelerini, Madrid prensiplerini uygulamamaktadır ve uluslararası hukuku hiçe sayarak çiğnemektedir. Ateşkesin sağlandığı 1994 yılından günümüze kadar geçen 26 yıllık sürede Azerbaycan ordusu Kafkasya'nın en güçlü ordularından biri haline gelmiştir. Azerbaycan Cumhuriyeti kısa bir süre içerisinde gerek ekonomik gerekse de askeri lojistik alanında olarak büyük gelişmeler kaydetmiştir. Daha önceleri iki ülke arasında sık-sık sıcak çatışmalar olduğu fakat diğer devletlerin ve Minsk grubuna üye ülkelerin dahil olmasıyla 30 yıldır Ermenistan tarafından işgal edilen Dağlık Karabağ sorunu dondurulmuş haldeydi. İlk büyük çatışma 2016 yılının Nisan ayında başladı. Nitekim 1-5 Nisan olarak tarihe geçen Nisan savaşında Azerbaycan ordusu stratejik öneme sahip "Lele" tepe yüksekliklerini Ermeni işgalinden kurtarmayı başarmıştır (Elvin ABDURAHMANLI, 2020).

Dağlık Karabağ bölgesini işgal ederek 27 yıldır yaşayan Ermeni halkı 2020 yılının 31 Mart tarihinde Dağlık Karabağ'da sözde seçimler düzenleyerek Arayik Harutyunyan isimli şahsı sözde Artash Cumhuriyetinin Cumhurbaşkanı seçtiler. Bu şahıs 2007-2017 senelerinde Dağlık Karabağ Ermeni devletinin sözde Başbakanı görevini yürütmekteydi. İlaveten de belirtmemiz gerekiyor ki, Dağlık Karabağ'da düzenlenen sahte seçimlerin düzenlendiğı tarih olan 31 Mart tarihi Azerbaycan halkı için önemli bir gündür. Nitekim 31 Mart 1918 yılında Ermeniler Azerbaycan'ın Guba, Kusar, Bakü olmak üzere birçok şehirlerinde ve

ilçelerinde katliamlar ve soykırım düzenleyerek halkı gaddarcasına katletmiştir. Resmi rakamlara göre 30 Mart 1918-2 Nisan 1918 tarihleri arasında 12000 sivil soykırım sonucu hayatını kaybetmiştir. 26 Mart 1998 yılında Azerbaycan Cumhuriyetinin Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev'in imzaladığı 1998 yılı 26 Mart kararıyla 31 Mart Azerbaycanlıların Soykırım Günü olarak kabul edilmiş ve o tarihten beri her yıl anım günü hayatını kaybeden vatandaşlar olarak anılmaktadır. Görüldüğü üzere Ermenistan politikacıları tarafından Dağlık Karabağ'da yapılan sözde seçimlerin tarihi bilerek ve isteyerek aynı güne ayarlanmıştır. 31 Mart 2020 yılında seçim sonucuyla Ermenistan özerk Dağlık Karabağ Cumhuriyetini kurduklarını ilan ettiler. 21 Mayıs 2020 tarihinde Ermeniler tarafından yıllardır işgal olunan Şuşa şehrinde Arayik Harutyunyan isimli şahıs sözde Artash Cumhuriyetinin Cumhurbaşkanı olarak yemin töreninde yeminin ardında göreve başladığını duyurdu. 2020 yılının 27 Eylül tarihinde başlayan ve 10 Kasım tarihinde biten İkinci Karabağ savaşı sonucunda Azerbaycan ordusu 44 günlük bir galibiyet ile 27 yıldır işgal olunan Dağlık Karabağ arazilerini geri alarak sorunu bitirmiş oldu. Belirtmemiz gereken önemli bir husus ise seçimlerin yapılmasıyla sözde Cumhuriyet kurulması dahi uluslararası hukuku etkilememiş ve Ermenistan dahil hiçbir devlet tarafından devlet olarak tanınmamıştır.

5.Kosova, Kırım ve Dağlık Karabağ'ın Ayrılmalarının Uluslararası Hukukun Tanımı Kurumu Açısından Ele Alınarak Değerlendirilerek Analizi

Görüldüğü gibi 1989 yılında iki kutuplu Soğuk Savaşı sona ermesiyle yeni devletler ortaya çıkmış ve kendi bağımsızlıklarını kazanmışlardır. Sırbistan Cumhuriyetinin lideri Slobodan Miloseviç'in büyük Sırbistan planı hayaliyle Kosova özerk eyaletinin 1974 yılında kabul edilen Yugoslav Federal Halk Cumhuriyeti Anayasasına aykırı şekilde özerkliğini kaldırarak Sırbistan'a bağlamıştır. 1990 yılından 1998 yılına kadar Sırp milliyetçilik düşünceleri artmış ve Kosova'da ikamet eden Arnavutlara karşı sert muamele yapılmıştır. İlave de belirtmek gerekirse burada ikamet eden hanımlar Sırp Askerleri tarafından işkence ve tecavüze maruz kalmışlardır. AB ve ABD'nin verdiği ultimatom Sırp lider tarafından ret edilince BMGK ve NATO'nun barış gücü ordusu Yugoslavya'nı bombalamıştır. NATO tarihinde bu bir ilk olmuştur. 1999 yılının 29 Mart'ında Kosova BM ve NATO tarafından korunmaya alınmıştır. 2006 yılında BM genel sekreterinin Kosova'nın ayrılması için Kosova ve Sırbistan arasında görüşmeler başlatılması için bir rapor hazırlanması gerektiği belirtildi ve birkaç gün sonra Sırbistan sözde referandum yaparak ayrılma kararını kabul etmediklerini belirttiler. 2008 yılının 17 Şubat Kosova Meclisi bağımsız bir Kosova Cumhuriyeti'nin kurulduğunu ilan etmiştir. Kosova resmen ise BM gözetimi 2012 yılının eylül ayında biterek bağımsız olmuştur. Kosova'yı uluslararası hukukta tanımaya götüren üç aşama aşağıdakilerdir:

1. Yugoslavya'nın parçalanması sonrasında Kosova'nın Yugoslavya'daki üstün Statüsü,
2. Kosova halkına karşı yapılan soykırım, tecavüz, taciz ve insan hakları ihmali,
3. BM'nin Barış gücü desteği

1974 Yugoslav Anayasasına dikkat edilirse Kosova bu çatı altında önemli bir derecede statüye sahip bir ülke olduğu gösterilmiştir.

Kosova halkına karşı yapılan soykırım ve insan hakları suçları sonucunda 2625 sayılı Dostça İlişkiler Bildirisinin 5. ilkesinin 7. paragrafından dayanarak self determinasyon hakkının sistematik halde uygulanması ve insan hakları ihlali halinde ayrılma hakkını ve self determinasyon hakkının ortaya çıkartmaktadır. Kosova halkına karşı yapılan insan hakları ihlali sonucunda ayrılma kararı uygulanması ve

devlet olarak tanınması uluslararası hukukta geçerli kılınmaktadır. İlâveten de BMGK-in 1244 sayılı yerel muhtariyeti altında 9,5 yıl gözetimde kalmış ve devlet statüsü kazanmıştır.

Diğer taraftan ise Kırımın ayrılma süreci sadece kılıfına uydurulmuş bir proje olduğu görülmektedir. Nitekim 2012 yılının Eylül ayında Kosova resmen bağımsız olmuş ve sadece 5 ay sonra 2013 yılında Ukrayna'da AB ile müzakereler Rusya Federasyonunun Ukrayna Hükümetine baskısı altında dondurulmuştur. Buradan bu sonuca varılmaktadır ki, AB Kosova'yı Batıya entegre etmesiyle Rusya'da Kırımı geri alarak karşılık vermiştir. Kırım Yarımadası'nın Ukrayna'sından ayrılması ve Rusya Federasyonu'na katılması, ABD liderliğinde Batı ittifakının NATO ile birlikte Rusya'ya karşı yaptığı hamlelerin sonucudur diye biliriz. Kosova örneğinde BM aykırı her hangi bir addım atılmadan Kosova'nın bağımsızlığı 116 devlet tarafından kabul görülmüştür.

İlhak tanımına bakıldığında zaman iki örnek olan Kosova ve Kırım örneğinde de ilhak söz konusu olmadığı görülmektedir fakat Dağlık Karabağ bölgesinde uluslararası hukuk normlarıyla ve kuruluşların kararnameleyle resmi şekilde beyan edilmiş 30 yıllık bir ilhak söz konusu mevcuttur. Çünkü ilhak, uluslararası hukukta bir devletin toprağının bir başka devlet tarafından zorla ele geçirilmesidir ve bu çoğu durumda savaş araçlarıyla ve kalıcı olarak yapılmaktadır. AB Kosova'da hiçbir kurşun atmadan gözetim altında bağımsızlığını verdiği gibi Rusya Federasyonu hiçbir kurşun atmadan referandum sonucu Kırım yarımadasını kendi topraklarına bağlamıştır. Fakat Dağlık Karabağ örneğine dikkat edilirse Ermenistan ordusu 1988 yılından başlayan süreçle 1994 yılına kadar Dağlık Karabağ'da yaşayan Azerbaycan halkının canına malına yönelik saldırı düzenleyerek askeri harekât yapmıştır. Bu durumun ilhak olup olmadığı ile ilgili BM Antlaşması'nın 51. Maddesin açıkça bu durum aşağıdaki gibi ifade edilmiştir:

BM Güvenlik Kurulu'nun kararıyla her hangi bir saldırıya uğrayan taraf için askeri meşru müdafaa ve üçüncü devletler tarafından acil yardım yetkisinin devreye sokulmasını isteye veya savaş izni isteye bilir.

Son örneğimiz Dağlık Karabağ'ın ayrılma sürecine dikkat edersek. 1988 yılında Sumgayıt olayları sonucunda Dağlık Karabağ sorununun temeli atıldığı ve 1980 yılından Ermenistan'dan birçok halkın sistematik şekilde bu bölgeye göç ettirildiği görülmektedir. 1988 yılına gelindiğinde Ermenistan SSCB devletinin desteğiyle Dağlık Karabağ sorununun temellerinin atılarak yaratılması ve sözde seçimlerin yapılması ilhakin olduğu görülmektedir. Daha öncede belirttiğimiz gibi ilhak, uluslararası hukukta bir devletin toprağının bir başka devlet tarafından zorla ele geçirilmesidir ve bu çoğu durumda savaş araçlarıyla ve kalıcı olarak yapılması şeklindedir. Batı devletleri ve Rusya Federasyonunun desteğiyle Ermenistan 1991-1993 seneleri arasında Azerbaycan toprak bütünlüğünü bozarak Azerbaycan arazisinin 20%-i teşkil eden Dağlık Karabağ'ı 27 yıllık bir süredir işgal altında tutmuştur.

Azerbaycan Cumhuriyeti BM Antlaşması'nın 51. Maddesi gereğince saldırıya uğrayan taraf olarak BMGK acil toplanmasını istemiş ve acil yardım yetkisinin devreye sokulmasını talep etmiştir. Azerbaycan Cumhuriyetinin isteği üzerine 30 Nisan 1993 tarihinde BMGK tarafından 822, 853, 874, 884 sayılı 4 kararname kabul edilmiş ve Ermenistan tarafından Azerbaycan arazilerinin %20-i işgal olduğu resmi şekilde onaylanmıştır. Azerbaycan Cumhuriyetine bağlı olan Dağlık Karabağ bölgesi Ermenistan'ın sistematik göçüyle bölgedeki nüfusu artırarak ayrılma ilkesinin tek taraflı ayrılma şeklini kullanarak mevcut

hükümete karşı güç kullanmış ve siyasi müzakerelere karşı çıkmıştır. Uluslararası hukukta bu ayrılma şekli sonucu devletin tanınması kabul edilmemektedir. İlaveten de belirtmemiz gereken önemli bir husus ise Ermenistan'ın sözde seçimler düzenlediği bölgede hiçbir Azerbaycanlı yaşamamakta ve sadece tek taraflı bir referandum yapılarak Ermeni Dağlık Karabağ devleti kurulma kararı alınmıştır. İlaveten de belirtilmesi gereken önemli bir husus ise 30 Nisan 1993 BMGK kararlarının alınması Azerbaycan'ın toprakların Ermeniler tarafından işgale uğradığı açıkça kabul edildiği bir yasa olduğu görülmektedir. 2000 yılında BM tarafından kabul edilen Milenyum Deklarasyonu içeriğinde azınlık, etnik, sömürge halinde olan ve farklı devlet tarafından işgale maruz kalan halkların hakları ile ilgili self determinasyon hakkının olduğu belirtilmiştir. Fakat burada görüldüğü gibi Azerbaycan arazileri Ermeni işgaline maruz kalmış ve ilhak edilmiştir.

Uluslararası hukuk normlarına dikkat edilirse BM Antlaşmasının 2 maddesinin 4 fıkrasında kuvvet kullanma yasağının” ihlal edilmesi suretiyle kurulan devletler de tanınmamaktadır şeklinde açıkça belirtilmiştir. Kosova örneğinde Kosova halkına karşı Sırp tarafından insan hakları ihlali yapılmış ve Kosova BM Antlaşmasının 2 maddesinin 4 fıkrasını ihlal etmeden, hiç bir kuvvet kullanmadan ayrılmıştır. Fakat Azerbaycanlılar tarafından Artash Dağlık Karabağ Ermeni devletine karşı bu bölgede hiçbir insan hakları ihlali söz konusu olmadığı görülmektedir İlaveten de Artash Dağlık Karabağ Ermeni devleti BM Antlaşmasının 2 maddesinin 4 fıkrasında kuvvet kullanma yasağının” ihlal edilmesi suretiyle bu bölgede devlet kurmuştur.

SONUÇ

Sonuç olarak Kırım'da her hangi bir ilhak olsaydı Ukrayna hükümeti BMGK yardım isteye bilir acil toplanma çağrısında bulunabilir. Kırım'da halkın kendi isteğiyle ayrılma kararı alınması ve sonrasında referandumla Rusya Federasyonuna bağlanma isteği hiçbir ilhak durumundan söz konusu değildir. Burada dikkat edilmesi gereken tek nokta BMGK yapısındaki boşlukların olmasıdır. BMGK yapılan referandumu gündemine getirdiği zaman veto yetkisine sahip Rusya kendi lehine kararı sonrası Kırım'da söz hakkına sahip olarak yarımadamı Ukrayna'dan BM'nin kendi kural ve kaideleriyle alarak bir nevi cevap vermiş oldu. Dağlık Karabağ örneğinde ise Ermenistan Dağlık Karabağ'ı işgal ederek sözde devlet kurmaya çalışmış ve Ermenistan dâhil hiçbir devlet tanımamıştır. Ermenistan devleti 1991 yılından Dağlık Karabağ bölgesini ilhak ederek uluslararası hukuku hiçe saymış ve 2020 yılında bu bölgede sahte seçimlerin yapılmasına destek vermiştir. Burada dikkat edilmesi gereken tek nokta BMGK yapısındaki boşlukların olmasıdır. BMGK yapılan Dağlık Karabağ'da yapılan referandum ve sözde seçimleri gündemine getirdiği zaman veto yetkisine sahip ülkelerin kendi politik çıkarları gereğince lehine kararı sonrası Dağlık Karabağ sorunun günümüze kadar sürmesine zemin yaratmış oldu. Azerbaycan askeri harekâtıyla BM 51. Maddesinde belirtilen meşru müdafaa söz hakkına sahip olarak Dağlık Karabağ'ı BM'nin kendi kural ve kaideleriyle alarak bir nevi cevap vermiş oldu. Analizin Kosova örneğinde ise BM-in uluslararası hukuk normlarına aykırı her hangi bir adım atılmadan 29 Mart'1999 yılında Kosova devleti BM ve NATO tarafından korunmaya alınmış 2008 yılının 17 Şubat Kosova Meclisi bağımsız bir Kosova Cumhuriyeti'nin kurulduğunu ilan etmiştir. Kosova'nın tanınması süreci uluslararası hukukta meşru bir hak olarak self determinasyon hakkı kullanılarak kazanılmış bir hak olduğu ve 2000 yılının 6-8 Eylül tarihli BM tarafından

kabul edilen Milenyum Deklarasyonu'nda içeriğinin 2. ve 3. Maddesi gereğince geçerli bir kazanılmış haktır.

EKLER:

Şekil 4: Anadolu Ajans Kosova Bağımsızlığı süreci

Kaynak: (Anadolu Ajans, 2020)

KAYNAKÇA

Birleşmiş Milletler Resmi Sayfası. (2020, 12 03). *Birleşmiş Milletler 51. Madde*. <https://legal.un.org/repertory/art51.shtml> adresinden alındı

İlber ORTAYLI . (2013, 04 26). *Kırım*. 05 08, 2020 tarihinde <https://www.atlasdergisi.com/kesfet/kultur/kirim-ilber-ortayli-yazdi.html> adresinden alındı

Milenyum Zirvesi. (2000). *Birleşmiş Milletler Milenyum Zirvesi*. <https://www.un.org/en/development/devagenda/millennium.shtml> adresinden alındı

ABDURAHMANLI, E. (2020, 12 05). *Azerbaycan Askeri Harekatı'nın Uluslararası Hukukta Geçerliği*. Bursa Arena: <https://www.bursaarena.com.tr/azerbaycan-askeri-harekati-nin-uluslararasi-hukukta-gecerligi-makale,5262.html> adresinden alındı

AGAYEV, R. (2020). M. EMİN RESULZADE VE Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti. *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü*, 361.

Al Jazeera Resmi Sayfası. (2013, 12 05). *Ülke profili: Kosova*. 05 09, 2020 tarihinde <http://www.aljazeera.com.tr/ulke-profilu/ulke-profilu-kosova> adresinden alındı

Ali Cura. (2016, 01 01). *AB ile Ukrayna arasında Serbest Ticaret Anlaşması 1 Ocak'ta yürürlüğe girdi. Üzerinde büyük tartışmalar yaşanan anlaşmanın bedeli ise ülkenin doğusunda ne zaman biteceği belli olmayan bir kriz oldu*. 05 09, 2020 tarihinde Anadolu Ajans : <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/ukrayna-nin-zorlu-ab-yolculugu/499271> adresinden alındı

Ali Cura. (2019, 01 24). *Eski Ukrayna Devlet Başkanı Viktor Yanukoviç, Rus askeri birliklerini ülkeye çağırdığı gerekçesiyle, "devlete ihanet suçlamasıyla" hakkında açılan davada suçlu bulundu*. 05 08, 2020 tarihinde Anadolu Ajans: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/mahkeme-eski-ukrayna-devlet-baskani-yanukovici-suclu-buldu/1373383> adresinden alındı

Anadolu Ajans. (2020, 02 26). *Kırım'ın ilhaki 6 yıl önce '26 Şubat olayları'*. 05 10, 2020 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/kirim-in-ilhaki-6-yil-once-26-subat-olaylari-ile-basladi/1745243> adresinden alındı

Anadolu Ajans İnternet Sayfası. (2019, 03 21). *Kırım'ın yasa dışı ilhakının üzerinden 5. yıl geçti*. 05 09, 2020 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/kirimin-yasa-disi-ilhakinin-uzerinden-5-yil-gecti/1424745> adresinden alındı

Anderson, G. (2012). Secession in International Law and Relations: What are we talking about. *Loy.La Int'l and Com.L.Rev*, 304.

Azerbaycan Cumhuriyeti Resmi Sayfası. (2020, 11 26). *Azerbaycan Cumhuriyeti Hakkında*, <https://azerbaijan.az/information/106>. <https://azerbaijan.az/information/106> adresinden alındı

BBC News İnternet Sayfası. (2014, 03 18). *Rusya Kırım'ın bağımsızlığını tanıdı*. 05 09, 2020 tarihinde https://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/03/140318_kirim_tanima adresinden alındı

Bernd Riegert. (2007, 04 18). *AB Kiev'i kaygıyla izliyor*. 05 10, 2020 tarihinde DW İnternet Sayfası: <https://www.dw.com/tr/ab-kievi-kayg%C4%B1yla-izliyor/a-2519417> adresinden alındı

Birleşmiş Milletler Resmi Sitesi. (2020, 12 09). <http://unscr.com/en/resolutions/822> adresinden alındı

DW internet Sayfası. (2019, 01 24). *Ukrayna'dan Yanukoviç'e vatana ihanetten 13 yıl hapis*. 05 09, 2020 tarihinde Dw Made for Minds Avrope: <https://www.dw.com/tr/ukraynadan-yanukovi%C3%A7e-vatana-ihanetten-13-y%C4%B1l-hapis/a-47220871> adresinden alındı

Dzihat Aliju. (2018, 02 17). *Bağımsız' Kosova 10 yaşında*. 05 08, 2020 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/bagimsiz-kosova-10-yasinda/1065816> adresinden alındı

Elvin ABDURAHMANLI. (2020, 12 11). *Kafkasya Jeo-Politiginde Azerbaycan'ın Dağlık Karabağ Zaferi*. <https://turkbirligi.com.tr/kafkasya-jeo-politiginde-azerbaycanin-daglik-karabag-zaferi/> adresinden alındı

Elvin ABDURAHMANLI. (2020, 12 11). *Türk Birliği Derneği resmi sitesi-https://turkbirligi.com.tr/kafkasya-jeo-politiginde-azerbaycanin-daglik-karabag-zaferi/*. Dağlık Karabağ: <https://turkbirligi.com.tr/kafkasya-jeo-politiginde-azerbaycanin-daglik-karabag-zaferi/> adresinden alındı

İHH İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi Resmi Sayfası. (2020, 05 07). *Kosova*. 05 09, 2020 tarihinde https://insamer.com/tr/kosova_898.html adresinden alındı

Kian Badrnejad. (2014, 03 01). *Kırım'ın 'Ruslaşma' süreci*. 05 09, 2020 tarihinde DW İnternet Sayfası: <https://www.dw.com/tr/k%C4%B1r%C4%B1m%C4%B1n-rusla%C5%9Fma-s%C3%BCreci/a-17465870> adresinden alındı

KIRAN, A. (2017). Uluslararası Hukukta Devletleri Tanıma ve Tanıma Teorileri . *Journal of Social Sciences of Muş Alparslan University* , 929-930.

Kosova Cumhurbaşkanı Resmi Sayfası. (2020, 05 08). *Kosova Cumhurbaşkanı Hashim Thaçi - Biyografi*. 05 08, 2020 tarihinde <https://president-ksgov.net/en/biography-92> adresinden alındı

Kosova Haber Ajansı. (2020, 05 08). *AB'den Vizelerin Kaldırılmasını ve Aday Ülke Statüsünün Verilmesini Bekliyoruz*. 05 09, 2020 tarihinde <https://m.kosovahaber.net/?page=2,9,57264> adresinden alındı

Sözcü İnternet Sayfası. (2014, 02 22). *'Yanukoviç Rusya'ya kaçtı'*. 05 09, 2020 tarihinde <https://www.sozcu.com.tr/2014/dunya/yanukovic-rusyaya-kacti-460959/> adresinden alındı

TASAM İnternet Sayfası. (2018, 02 18). *Kosova'nın Bağımsızlığı: Sürecin Tarihsel Analizi*. 05 09, 2020 tarihinde https://tasam.org/tr-TR/Icerik/800/kosovanin_bagimsizligi_surecin_tarihsel_analizi adresinden alındı

TAŞDEMİR, F. (2015). ULUSLARARASI HUKUKTA TOPRAK BÜTÜNLÜĞÜ . *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 644-650.

Türkiye Dışişleri BakanlığıResmi Sayfası. (2020, 05 08). *Ülke Künyesi Türkiye-Kosova Siyasi İlişkileri*. 05 08, 2020 tarihinde <http://www.mfa.gov.tr/kosova-kunyesi.tr.mfa> adresinden alındı

Ünsal Aktaş . (2014, 03 04). *Kırım Neresi ve Kırım Türkleri*. 05 09, 2020 tarihinde <https://21yyte.org/tr/merkezler/bolgesel-arastirma-merkezleri/rusya-slav-arastirmalari-merkezi/kirim-neresi-ve-kirim-turkleri> adresinden alındı

Wolfgang Bittner. (2020, 05 08). *Kırım'ın 2014'te Ayrılması bir İlhak mıydı?* . 05 09, 2020 tarihinde Avrupa'nın ABD tarafından Fethedilmesi: <http://politeknik.de/p10470/> adresinden alındı